

Jørgen Christensen

Sylfest Lomheim: Omsetjingsteori, Universitetsforlaget, Oslo 1989, 180 s.

En bog om omsetjingsteori må være af interesse på en handelshøjskole, men hvad har den at gøre i et sprogtidsskrift som *Hermes*?

Jo, omsetjing er nynorsk, ordet er en af oversætterens falske venner. Titlen betyder oversættelsesteori, og bogen er en lærebog, en "første innføring", skrevet til det treårige oversætterstudium, der siden 1975 har været i gang ved Distriktshøjskolen i Kristiansand. Forfatter er skolens rektor, førsteamanuensis i norsk Sylfest Lomheim. Der er altså tale om en publikation fra en af vore nærmeste naboer, Kristiansand ligger som bekendt blot et par timer nord for Hirtshals.

Bogen er skrevet på et klingende nynorsk. Det er klart, at en norsk forfatter, der vælger at skrive på nynorsk i stedet for på bokmål, flytter sin bog et stykke længere væk, set med vore øjne, og dermed bliver læserkredsen nok en del mindre i det øvrige Skandinavien. Hvis da ikke bogen bliver oversat! Til gengæld er det altid en oplevelse for den sprogligt interesserede at læse nynorsk. En tekst som denne er ikke sværere tilgængelig end en tilsvarende svensk, blot er det andre ord, der volder vanskeligheder.

Et blik på litteraturlisten, der her hedder "Kjelder", viser forfatterens orientering: der er titler på fransk og engelsk (som også er de sprog, der arbejdes med i eksemplerne), på norsk og på dansk (vi noterer os Viggo Hjørnager Pedersen, Hanne Martinet, Mogens Boisen, William Saxtorph). De øvrige sprog er ikke med. Den meget omfattende og særdeles vigtige tysksprogede oversættelsesvidenskabelige litteratur (Wilss, Reiß, Kade, Koller, Jäger, Vermeer) er ikke med, hvilket som vi senere skal se ikke er uden betydning for fremstillingen.

De første kapitler omhandler den teoretiske baggrund - ganske kort - og redegør klart og letforståeligt for vigtige begreber og problemstillinger. Vi hører om kommunikationsmodeller, kompetance og performans. Processerne i hjernen behandles lidt udførligere, vi får at vide, at lagringen af sproglige data formodentlig foregår efter netværksprincippet i forskellige systemer efter funktion, sproglig form og efter individets erfaringer.

Der bruges ikke flere fremmedord end højst nødvendigt, fremstillingen

er pædagogisk, og ind imellem er der nyttige råd. Hjernen arbejder bedst, når den er opvarmet: "Så fremfor ei tøff omsetjingstekst: ta ein joggetur i bymarka først...!" Undervejs føres læseren - studenterne - igennem en lang række af de traditionelle vanskeligheder ved at oversætte. Når der i Frankrig står "Attention! Chien méchant!", står der på en norsk havelåge: "Vokt Dem for hunden", og polkø er vanskeligt at oversætte til engelsk, for "i England har de ikkje vinmonopol".

Teksttypologien behandles i 5. kapitel, hvor SL først præsenterer "teksttypologiseringa til den danske omsetjingsgranskeren Hanne Martinet", der taler om eksplicitte tekster (entydige) og implicitte tekster (flere tolkninger). Han forkaster denne typologi til fordel for sin egen: saksprog og kunstsprog, først og fremmest fordi denne så nogenlunde svarer til fordelingen inden for oversættererhvervet ude i samfundet (fagsproglige og skønlitterære oversættere). For SL er det et argument mod Hanne Martinet, at fagsproglige tekster i hendes inddeling ikke kan samles under én kategori (p 108: videnskabelige artikler er implicitte, brugsanvisninger og håndbøger er eksplicitte).

Det er da givet, at forskellen mellem saksprog og kunstsprog er væsentlig. Men for mig at se skaber det større klarhed, ikke mindst med henblik på de af teksttyperne afledte oversættelsesstrategier, hvis man systematiserer efter en tredelt model a la Katharina Reiß, hvor appelfunktionen, det operative, ikke underbetones ved at blive puttet ned til det ekspressive i kunstsprog, men får den plads det fortjener som en selvstændig type. Når SL skal opstille sine syv krav til en god oversættelse, bliver det også mere uklart end nødvendigt.

I punkt 2 kræver han, at al information skal overføres til målsproget, intet element må mangle. Men i operative tekster eller tekstdele kan det være nødvendigt at ofre indholdselementer, for at appelfunktionen kan bevares, og noget lignende gør sig gældende i ekspressive tekster. Bogen indeholder naturligvis også andetsteds eksempler på at information ofres.

I punkt 3 forlanges det, at oversættelsen ikke siger mere og ikke mindre end originalen. Men oversættelsens differentieringsgrad bestemmes af hensynet til modtagerens viden - hvad SL også klart siger i anden forbindelse (s. 118): Korleis ein omset namn og titlar, vert bestemt af kor mykje eller lite omsetjaren trur lesaren veit.

Endvidere er hensynet til de forventninger, modtageren har til en bestemt tekstsort (das Textsortenspezifische) bestemmende for informationsmængden, og her er et punkt, der med fordel kunne lægges større vægt på i fremstillingen.

Det, SL vil med sine krav, er formodentlig at skærpe studenternes omhu, og hvad denne hensigt angår, tror jeg nok, vi alle kan være enige med ham.

SL kommer i sine eksempler godt rundt om de fleste af de klassiske oversættelsesvanskeligheder. I et afsnit om litterær oversættelse lærer vi om hensynet til tekstens helhed og om kompensationsstrategier, bl.a. ved eksempler fra Camus' *L'Etranger*, som SL selv har oversat.

Gennem hele bogen sporer man en entusiasme, en iver efter at finde de optimale løsninger. Samtidig er det velgørende, at der lægges stor vægt på modersmålet, både som ansvar og udfordring. Et ansvar, fordi de anonyme oversættere af nyhedstelegrammer i fjernsynet eller filmteksterne når ud til mange flere mennesker end f.eks. de skønlitterære forfattere, og fordi oversætterne giver meget af den udenlandske påvirkning sin sproglige form. En udfordring er modersmålet, fordi det er op til os selv, hvor stor en del af det store sproglige fælleseje vi har del i. En oversætter, der kun kan komme på ét ord i en given situation, har ikke noget valg, den der kender syv har flere brikker at flytte med. Derfor opfordres de studerende til bevidst og hele tiden at øge deres ordforråd, at opsøge og indprente sig ord og vendinger. Bogen indeholder endda en lille test, som han kalder modersmål for viderekomne.

Hen mod slutningen er der et spændende afsnit om tekstning af TV, film og video, hvor oversætteren både skal oversætte og komprimere teksten. Ifølge statistikken reduceres der med 20-50%, for at vi kan nå at læse med. I norsk TV står teksten maksimalt 6 sekunder, på en eller to linier med hver højst 30 skrifttegn (dansk TV: 5 sekunder, 32 tegn).

Det afsluttende kapitel handler om maskinoversættelse, Eurotra-projektet og termbanker, nationale og firmainterne, som oversætterens hjælpemidler. Bogen er en god indføring også for vore studerende, hvis man kan få dem til at overvinde den sproglige barriere. Det gælder naturligvis først og fremmest studerende med engelsk og fransk som fag, idet de vil have glæde af eksemplerne.

